

В бібліотеці працюють досвідчені фахівці, які відповідають тим вимогам, які стоять перед вищою школою. Працівники бібліотеки вивчають досвід вітчизняних та світових бібліотек, проводять семінари.

Отже, модернізуючись та трансформуючись, використовуючи сучасні форми роботи, бібліотека університету стала інформаційною платформою для набуття знань, забезпечує вільний доступ до власних, вітчизняних та світових інформаційних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія Наукової бібліотеки МДУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://msu.edu.ua/library/istoriya-biblioteky/>.
2. Інновації – необхідний елемент розвитку сучасних бібліотек [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://msu.edu.ua/novini/innovaci%d1%97-neobxidnij-element-rozvitku-suchasnix-bibliotek/>.

The history of formation, development of the Scientific Library of Mukachevo State University is revealed in the article. The basic library processes, services, their phased introduction, which meet the requirements of today, are revealed.

Key words: library, innovation, services, students, teachers, university.

УДК 373.2.013.42:[316.362-058.34](045)

Ожоганич В.П.

**магістрант 1 курсу, спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет**

Іванова В.В.

**кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Мукачівський державний університет**

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМЕЙ

В статті представлено історіографію та проаналізовано сучасний стан проблеми педагогічного супроводу дітей дошкільного віку із неблагополучних сімей в психолого-педагогічній науці та практиці дошкільної освіти.

Ключові слова: неблагополучна сім'я, дошкільник, педагогічний супровід.

В основу викладу історіографії наукової проблеми педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з неблагополучних сімей покладена необхідність обґрунтування актуальності даного дослідження. Суть даної частини дослідження передбачає підтвердження початкової точки виникнення і формування основних етапів становлення проблеми педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з неблагополучних сімей. При цьому відзначимо, що усвідомлення сенсу досліджуваної нами проблеми нездійснено без простеження її основних моментів, які історично позначили актуальний стан розглянутого нами питання. До таких ключових аспектів необхідно віднести:

- а) осмислення ролі сім'ї у розвитку і соціалізації дітей, становлення категоріального апарату проблеми педагогічного супроводу дітей в сім'ї;
- б) теоретичне обґрунтування сімейного виховання як основи суспільного, зародження поняття педагогічного супроводу дітей дошкільного віку в сім'ї;
- в) усвідомлення сім'ї як морального інституту, актуалізація проблеми педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з неблагополучних сімей як мало дослідженого напрямку в психолого-педагогічних дослідженнях.

Мета дослідження – вивчення історичних аспектів проблеми педагогічного супроводу дітей дошкільного віку із неблагополучних сімей.

В основу поділу на періоди покладені зміни в становленні проблеми педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з неблагополучної сім'ї. У становленні досліджуваного нами питання ми виділяємо кілька періодів, відповідних осмислення категоріального апарату дослідження:

I період – Стародавній світ-XVIII ст.;

II період – XIX - перша половина XX ст.;

III період – друга половина XX - початок XXI ст.;

Проаналізуємо більш детально кожен з періодів досліджуваної проблеми.

I період (Стародавній світ - XVIII ст.)

З початку виникнення суспільства в родоплемінних відносинах сім'ї не існувало. Взаємовідносини між парами будувалися за принципом полігамії, діти виховувалися всією династією. На наш погляд, початок теоретичного вивчення сім'ї та сімейного виховання було закладено давньогрецькими філософами Платоном і Аристотелем. Вони заснували патріархальну теорію розвитку сім'ї, в якій діти отримували домашнє виховання. Роль сім'ї бачили в становленні готовності або неготовності дитини сприймати негативний вплив навколишнього середовища [1]. Безумовно, в стародавньому світі сім'я була соціальним осередком, що відповідає за соціалізацію і самореалізацію дитини. Уже з древнього світу простежується вплив сім'ї та сімейного виховання на дітей, що зіграло важливу роль в становленні досліджуваного нами питання.

У Стародавньому Римі Цицерон, Плутарх, Квинтиліан провідну роль у формуванні особистості дитини бачили в домашньому навчанні та вихованні. Сімейне виховання мало на меті дати знання (військової, господарської, суспільної справи) дитині в тих видах, які були встановлені суспільним становищем. Виховання дітей в староукраїнському суспільстві реалізовувалося насамперед в родині. Значення сімейного виховання в цей час кардинально зросло, особливо значимий був вплив матері. Після прийняття християнства навчання і виховання перестають бути тільки сімейною працею. В Україні переважало традиційне усвідомлення сім'ї, тому християнські заповіді, взявши за основу сім'ю, визначали фундамент гармонійних відносин, які сприяють благополучному розвитку особистості в сім'ї та соціумі (В. Мономах, К. Смолятич) [2].

Педагоги-гуманісти епохи Відродження В. Де Фельтре, В.Х. Луїс, Ф.Рабле, Л. Бруні, М. Монтень, Т. Мор також підкреслювали роль морального виховання дітей в сім'ї, вважали, що дитину повинні були виховувати батьки вже з народження, виступали проти суворої дисципліни, віддаючи перевагу релігійному, розумовому і моральному розвитку.

В епоху Нового часу вчені акцентували увагу на вивчення сім'ї як соціального інституту, досліджували подружні взаємини, а також чинники, які впливають на формування особистості дитини в сім'ї. Я. Коменський виділив необхідність трьох видів виховання: інтелектуального, морального і релігійного і, розмірковуючи про пошуки шляхів і засобів виховання, висловлює ідею про те, що за виховання відповідають батьки, але якщо вони не справляються, то їх повинна замінити школа [3]. Д. Локк був рішучим прихильником виховання в сім'ї. Сім'я мала виховати моральну людину. Він вважав, що саме сім'я може виховати чесну, добру, чуйну людину [4]. Ж.Ж. Руссо продовжив ідею патріархальної теорії, стверджуючи панування чоловіка в родині. Відповідно до його концепції, початкове виховання і розвиток дитини мали реалізовуватися в сім'ї, при цьому найбільш важливим визнавався період від нуля до двох років [7]. І. Песталоцці протиставляв суспільне виховання сімейному, вважаючи, що в соціальному вихованні потрібно скористатися тими цінностями, якими характеризується сімейне [6]. А сімейне виховання, як вважав І. Песталоцці, починається з любові матері.

II період (XIX - початок XXст.)

У роботах В. Белінського, Н. Пирогова, Н. Добролюбова та ін. виховання в сім'ї на даний час критикується за властиві йому такі негативні риси, як придушення особистості дитини, ігнорування її інтересів, зневага особливостей, тілесні покарання.

Англійський соціаліст-утопіст Р. Оуен негативно ставився до виховання в

сім'ї, тому що він вважав, що відносини в родині є удаваними і морально згубними для людей. На його думку, виховувати дитину повинна державна система, побудована на сучасних принципах, де присутні під наглядом суспільства, набувають однакову освіту.

У цей період в Україні відкриваються дитячі садки, школи, гімназії, відбувається перша спроба створення державної системи дошкільного виховання. Громадські, політичні перетворення призводять до падіння авторитету сім'ї як фундаменту природного виховання людини. Однак П. Каптерев як і раніше вважає, що сімейне виховання має значні переваги перед громадським, тому що враховує особливості кожної особистості.

У західній педагогічній думці в цей період С. Френе розглядав сімейне виховання, як основу для подальшого розвитку особистості дитини. На думку П. Лесгафта, діти народжуються без особливих задатків, а завдяки вихованню стають тими або іншими. У багатьох випадках «зіпсованість» дитини, на думку західної педагогічної думки, результат помилок батьків. Ф. Фребель, послідовник І. Песталоцці, також підкреслював пріоритет сімейного виховання [6].

Особливе місце на початку ХХ століття в теоретичному осмисленні сім'ї як сфери соціалізації індивіда займають вчення М. Рубінштейна та ін. Велику роль сімейного виховання як процесу взаємодії батьків і дітей з метою досягнення бажаного розвитку відводив А. Макаренко. При цьому особливого значення в розвитку і соціалізації дітей він відводив сім'ї [5].

Таким чином, на основі аналізу теоретичних досліджень, слід зробити висновок про те, що в даний період українське та західно-європейське педагогічне співтовариство визначило сімейне виховання основою суспільного виховання; була обґрунтована роль благополуччя сім'ї в розвитку і соціалізації дитини. У цей період вперше дослідники звернули увагу на негативний вплив сімейних взаємин на розвиток особистості дитини. Тому можна констатувати, що даний період знаменується початком уваги педагогічної науки до виховання дітей дошкільного віку в сім'ї, але при цьому як і раніше відсутні дослідження, присвячені проблемі педагогічного супроводу дітей дошкільного віку.

Третій період (друга половина ХХ - початок ХХІ століття)

Даний період характеризується багатоаспектним розглядом сутності поняття «сім'я». При цьому кожна наука в понятті «сім'я» виділяє в якості сімейноутворюючих факторів різні сторони життєдіяльності суспільства.

Так, соціологи (А. Харчов, О. Здравомислова) починають розглядати сім'ю, перш за все, як команду, в якій з більшою природністю забезпечуються найважливіші індивідуальні потреби людини.

У психології (Л. Жедунова, І. Можаровська, Е. Юрасова) сім'я

розглядається як простір спільної життєдіяльності, всередині якого задовольняються специфічні потреби людей, пов'язаних кровними і родинними зв'язками. В. Дружинін, розуміє сім'ю як «інституціоналізовану» соціальну групу, в якій основною функцією є первинна соціалізація дітей. Вчений підкреслює особливу роль батьків у соціалізації особистості дитини. Він же вперше відзначає, що на розвиток дітей впливає сімейна атмосфера, відносини між батьками, сімейний спосіб життя. В даний період в дослідженнях А. Адлера зроблена спроба вивчення травмуючих ситуацій, вихідних життєвих установок людини.

У цей період в педагогіці «сім'я» розглядається як єдиний виховний інститут, моральний вплив якого людина відчуває протягом всього свого життя. А. Козлова і Р. Дешеуліна розглядають сім'ю як певну цілісність, де зміна одного члена сім'ї веде до зміни всієї системи. В. Сластьонін, І. Ісаєв, Е. Шиянов розглядають сім'ю як специфічну педагогічну систему, як суспільний інститут, де відбувається соціалізація дитини, формуються перші стійкі враження про навколишній світ [8].

Ретроспективний аналіз показує, в даний період більшість вчених надають першочергового значення активному осмисленню функцій сім'ї. Під функціями сім'ї розуміють напрями діяльності сімейного колективу або окремих його членів, що виражають соціальну роль і сутність сім'ї (В. Альперович, Т. Андрєєва, М. Мацовський і ін.).

Також в даний період в психолого-педагогічних дослідженнях простежується спроба створити класифікацію сімей. Вперше в переліку типів сім'ї поряд з благополучною, стійкою, молодого з'являється опис неблагополучної, педагогічно слабкої, нестабільної, дезорганізованої, неповної, проблемної сім'ї (А. Рацімор, В. Целуйко, М. Прокоп'єва, В. Єфименко та ін.).

Фактори, які свідчать про проблеми в сім'ї і сімейному вихованні є зовсім різними. Дослідники розглядають неблагополуччя сім'ї з різних позицій. Одні відносять сім'ю до групи ризику, до неблагополучних сімей, коли якась негативна причина впливає на всю сім'ю. Інші відносять сім'ю до групи ризику тоді, коли обставини впливають на кожного члена сім'ї. Поняття «неблагополучної сім'ї» починає розглядатися настільки широко і багатогранно, що спроби його систематизації видаються вельми трудомістким процесом, при цьому кожна галузь наукового знання визначає свої критерії сімейного неблагополуччя: філософія – бездуховність, соціальна неорганізованість; соціологія – відсутність згуртованості сім'ї, суперечливі суспільні орієнтири; психологія – високий рівень психічної напруги, несприятливий психологічний клімат в родині; педагогіка – низький виховний потенціал і рівень педагогічної компетентності батьків (Л. Виготський, А. Крилов, С. Вешловський).

З точки зору соціологів (Є. Холостовой, О. Прохорової, Е. Черняк та ін.) «неблагополучна сім'я» – це сім'я, яка нездатна протистояти впливу дестабілізуючих позасімейних і сімейних факторів. У таких сім'ях батьки зосереджені на собі, вони намагаються догодити своїм особистим інтересам, в таких сім'ях переважає егоїзм. Часто в неблагополучних сім'ях з'являються «важкі» діти (до 90% мають відхилення від норми в поведінці) [9].

Психологічна інтерпретація сімейного неблагополуччя відображена в дослідженнях таких авторів як І. Ганішин, В. Лопатіна, А. Рацімор, А. Співаковська і ін. У всіх роботах психологів підтверджувалася особливий вплив сім'ї на індивідуальний розвиток дітей. Так, А. Рацімор виділяв групу «соціально неблагополучних сімей», тобто тих, в яких порушені всі або частина основних функцій, при цьому неблагополучні сім'ї мають три-чотири психологічних дефекти - порушення стабільності шлюбу, подружніх відносин, виховних позицій і т.д.

У педагогіці «неблагополучну сім'ю» С. Толстоухова [9] розглядає як сім'ю, яка має порушення або деструкцію моральних норм і традицій сімейного побуту, постійно виявляються важкі розлади у взаєминах в сім'ї, які породжують упущення і помилки в розвитку дітей. Вони відображають педагогічну некомпетентність батьків, дестабілізуючу ставлення до дітей.

Отже, ми бачимо, що в III періоді (друга половина XX-початок XXI ст.) відбувається осмислення і становлення передумов розуміння сутності неблагополуччя сім'ї, необхідності її супроводу фахівцями, яке розглядається не тільки як «наставництво» і «напрямок», а й як «підтримка». Виникнення поняття «педагогічна підтримка» почалося з робіт психологів (А. Маслоу, К. Роджерса), які вважали, що при позитивному ставленні до людини відбувається особистісне зростання. Осмислення цієї закономірності сприяло створенню програм психологічної, соціальної, педагогічної допомоги в освітньому процесі.

Таким чином, в даний історичний період вчені вперше звертаються до трактування та аналізу поняття «педагогічний супровід» (Г. Бардієр, Н. Ромазан, Т. Чередникова). Дослідники одностайні в думці, що даний процес є створенням сприятливих умов з метою самовдосконалення та особистісного зростання. Більшість дослідників підкреслювали, що факт педагогічного супроводу вимагає осмислення в теорії і практиці на всіх щаблях освіти. З усього розмаїття ідей даного періоду для нас важлива думка О. Газмана про те, що нарівні з вихованням і навчанням загальнопедагогічна допомога дітям є одним з видів діяльності освітнього закладу. Педагогічна підтримка, на думку вченого, полягає в створенні сприятливих умов для повноцінного розвитку та соціалізації дитини. Структура, зміст педагогічної підтримки залежить від віку, здоров'я (соматичного і психологічного), індивідуально-типологічних

характеристик дитини. Педагог по відношенню до дитини займає позицію «захист-допомога-підтримка». Мова йде про взаємодію всіх партнерів освітнього процесу з наміром формування позитивних обставин для повноцінного виховання дитини, що необхідно для нашого дослідження. До початку XXI століття педагогічний супровід в науковій літературі розглядається як об'єднання наступних форм взаємодії з дитиною: захисту, турботи, підтримки, підкріплення, спрямованих на особистісний ріст і розвиток дитини дошкільного віку.

Таким чином, даний етап характеризується становленням категоріального апарату проблеми педагогічного супроводу дітей, встановленням чинників, що визначають неблагополуччя сім'ї. Разом з тим, на даному етапі відсутні науково-педагогічні дослідження, присвячені проблемі педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з неблагополучних сімей. Подальші дослідження вбачаємо у вивченні теоретичних аспектів педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з неблагополучних сімей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Политика: сочинения: в 4 т. / Аристотель. – М., 1984. – Т. 4. – 346 с.
2. Джурицкий, А.Н. Педагогика: история педагогических идей: учебное пособие / А.Н. Джурицкий. – М.: Педагогическое общество России, 2000.— 352 с.
3. Коменский, Я.А. Великая дидактика: избранные педагогические сочинения: в 2 т. / Я.А. Коменский; под ред. В.И. Ивановского, Д.Н. Королькова, Н.С. Терновского. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 1. – 318 с.
4. Локк, Дж. Мысли о воспитании: педагогические сочинения / Дж. Локк; под ред. Ю.М. Давидсона, И.Ф. Свядковского. – М.: Учпедгиз, 1939. – 108 с.
5. Макаренко, А.С. Семья и воспитание детей: учебное пособие / А.С. Макаренко. – М.: Педагогика, 1984. – 200 с.
6. Песталоцци, И.Г. Избранные педагогические сочинения / И.Г. Песталоцци. – М.: Педагогика, 1981. – 207 с.
7. Руссо, Ж.-Ж. Эмиль, или о воспитании: избранные произведения: в 2 т. / Г.Н. Джибладзе; сост. А.Н.Джурицкий. – М.: Педагогика, 1981. – Т. 1. – 656 с.
8. Слостенин, В.А. Педагогика: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов. – М.: Академия, 2013. – 576 с.
9. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів/ За

ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.

The article presents historiography and analyzes the current state of the problem of pedagogical support for preschool children from dysfunctional families in the psychological and pedagogical science and practice of preschool education.

Key words: dysfunctional family, preschool child, pedagogical support.

УДК [37.011-051:78]:378.046-021.68(045)

Піров Н.В.

**студентка 2 курсу, напрям підготовки
«Середня освіта «Музичне мистецтво»»,
Мукачівський державний університет**

Дудаш А.

**асистент кафедри співу,
диригування та музично-теоретичних дисциплін,
Мукачівський державний університет**

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз поняття "індивідуальність" як наукової проблеми; подано визначення поняття "індивідуальна самоосвітня діяльність"; запропоновано алгоритм реалізації програми індивідуальної діяльності вчителя музичного мистецтва на основі компонентів самоосвіти. Класифіковано педагогічні умови створення сучасного методичного супроводу індивідуалізації самоосвіти вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: індивідуальність, самоосвіта, компоненти самоосвіти, творчий потенціал, система післядипломної освіти, вчитель, особистісно-професійний розвиток, індивідуальна освіта, андрагогіка.

Модернізація післядипломної педагогічної освіти орієнтована на створення умов щодо особистісно-професійного вдосконалення діяльності вчителя на основі індивідуалізації самоосвіти та інноваційних освітніх тенденцій: збагачення змісту освіти шляхом упровадження особистісно орієнтованого, компетентнісного підходів; використання фундаментально-систематичних знань; спрямування самоосвіти на посилення

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>